

Comisiwn Ffiniau
i Gymru

Boundary Commission
for Wales

Comisiwn Ffiniau
i Gymru

Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2021-2022

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg

COMISIWN FFINIAU I GYMRU

ADRODDIAD BLYNYDDOL YR IAITH GYMRAEG 2021 - 2022

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg

MYNEGAI

- 1. Cyflwyniad**
- 2. Trosolwg o 2021-22**
- 3. Gweithredu'r Safonau**

1. Cyflwyniad

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu'r egwyddor, wrth gynnal busnes cyhoeddus yng Nghymru, y bydd yn trin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal.

Y Comisiwn sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r adroddiad hwn; yr Ysgrifennydd, Mrs Shereen Williams, a ddrafftiodd yr adroddiad. Paratowyd yr adroddiad yn unol ag arweiniad Comisiynydd y Gymraeg ar gyfer adroddiadau blynyddol.

Mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn cael ei rhannu trwy gytundeb â'n chwaer sefydliad, sef Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (CFfDLC). Oherwydd y trefniant gweithio ar y cyd hwn, mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu Safonau'r Gymraeg sy'n berthnasol i CFfDLC, a lluniwyd yr adroddiad hwn ar y sail honno.

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru yn Gorff Cyhoeddus Anadrannol cynghorol a oedd yn cael ei noddi'n flaenorol gan Swyddfa'r Cabinet. Ar 23 Medi 2021, cyhoeddodd y Prif Weinidog ddatganiad ysgrifenedig ar newid i Beirianwaith Llywodraeth. Symudodd y Grŵp Undeb a Chyfansoddiad o Swyddfa'r Cabinet i'r adran newydd, yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau, ac arweiniodd at newid o ran yr adran nawdd i'r Comisiwn. Mae'r Comisiwn yn cynnal ei gyfarfodydd yn ei swyddfeydd yng Nghaerdydd, ac mae'n cael cymorth Ysgrifenyddiaeth (sydd hefyd yn cynorthwyo CFfDLC). Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi'i gyfansoddi o dan atodlen 1 i Ddeddf Etholaethau Seneddol 1986 gyda'r aelodaeth ganlynol:

Cadeirydd	Llefarydd Tŷ'r Cyffredin
Dirprwy Gadeirydd	Barnwr yr Uchel Lys wedi'i benodi gan yr Arglwydd Ganghellor
Dau Gomisiynydd	Wedi'u penodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol
Asesydd	Cofrestrydd Cyffredinol Cymru a Lloegr
Asesydd	Cyfarwyddwr Cyffredinol Arolwg Ordans
Ysgrifennydd	Swyddog wedi'i benodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol i arwain yr Ysgrifenyddiaeth

Swyddogaeth y Comisiwn Ffiniau i Gymru yw adolygu cynrychiolaeth pobl Cymru yn Nhŷ'r Cyffredin yn barhaus. Yn benodol, mae Deddf 1986 (fel y'i diwygiwyd) yn pennu gofyniad ar y Comisiwn i gynnal arolwg cyffredinol o'r holl etholaethau Seneddol bob pum mlynedd.

Wrth gynnal arolwg, mae'n ofynnol i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru gyhoeddi argymhellion, gwahodd cynrychiolaethau ynglŷn â'r cynigion, a rhoi ystyriaeth i unrhyw gynrychiolaethau. Rhaid i'r Comisiwn gynnal o leiaf dau, ac nid mwy na phump o Wrandawiadau Cyhoeddus yng Nghymru.

Ar ddiwedd arolwg, rhaid i'r Comisiwn gyflwyno ei argymhellion terfynol i Llefarydd Tŷ'r Cyffredin. Ar ôl i'r Llefarydd dderbyn adroddiad terfynol y Comisiwn, mae'n ofynnol iddo/iddi ei roi gerbron y Senedd. Pan fydd adroddiadau gan y 4 Comisiwn Ffiniau yn y DU wedi cael eu cyflwyno gerbron y Senedd, mae'n rhaid i'r Ysgrifennydd Gwladol neu'r Gweinidog dros Swyddfa'r Cabinet gyflwyno drafft o Orchymyn yn y Cyfrin Gyngor i'w Mawrhydi yn Ei Chyngor i weithredu'r argymhellion yn yr

adroddiadau. Ar ôl i'r Gorchymyn yn y Cyfrin Gyngor gael ei wneud, bydd yr etholaethau newydd yn dod i rym yn yr etholiad cyffredinol nesaf.

2. Trosolwg o 2021 - 22

Y ffocws ar gyfer 2021 – 22 oedd sicrhau bod y Comisiwn yn parhau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.

Yn ystod y flwyddyn, mae'r Comisiwn wedi cynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn ei weithlu (33%) a pharhaodd i wella ei allu i ddarparu gwasanaeth Cymraeg effeithiol i'w randdeiliaid. Mae'r Comisiwn hefyd wedi darparu cymorth i aelodau staff a ymgwymerodd â chysiau Cymraeg (Mynediad a Gloywi/Hyfedredd) trwy roi amser i ffwrdd i fynychu dosbarthiadau yn ogystal ag ariannu cost y cysiau.

Fel llawer o gyrff cyhoeddus eraill, parhaodd y Comisiwn i gynnal trefniadau gweithio hybrid yn sgil y pandemig yn parhau, ac agorodd fynediad i'r swyddfa yn unol â newidiadau i reoliadau COVID-19. Trwy gydol y cyfnod hwn, mae'r Comisiwn wedi gallu parhau i ddarparu gwasanaeth ffôn Cymraeg i'w randdeiliaid.

Cyhoeddodd y Comisiwn ei Gynigion Cychwynnol ar gyfer Arolwg 2023 ym mis Medi 2021, ac ymgwymerodd â chyfnod 8 wythnos o ymgynghori cyhoeddus. Roedd rhanddeiliaid yn gallu cyflwyno'u cynrychiolaeth yn eu dewis iaith, a chafodd yr holl gynrychiolaethau a dderbyniwyd yn y cyfnod ymgynghori cyntaf eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg ar wefan y Comisiwn yn Rhagfyr 2021. Yn Chwefror 2022, cynhaliwyd ail gyfnod ymgynghori am 6 wythnos, a oedd yn cynnwys 5 diwrnod o wrandawiadau cyhoeddus ledled Cymru. Roedd cyfranogwyr yn y gwrandawiadau cyhoeddus yn gallu gwneud eu cyfraniad yn Gymraeg.

Yn ystod y flwyddyn, ni chodwyd unrhyw gŵynion ynghylch y modd yr oedd y Comisiwn yn gweithredu'r safonau.

3. Gweithredu'r Safonau

Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

O ran gohebiaeth, cynhyrwyd pob un o'r llythyrau a'r negeseuon e-bost gweithdrefnol a anfonwyd fel rhan o'r arolygon yn y Gymraeg a'r Saesneg, a'u hanfon ar yr un pryd. Ar gyfer gohebiaeth arall, rhoddwyd system dewis iaith ar waith. Lle nad yw'r dewis iaith yn hysbys, caiff gohebiaeth ei hanfon yn y Gymraeg a'r Saesneg. Mae'r Comisiwn yn parhau i gynnal cronfa ddata sy'n cofnodi dewis iaith unigolion rydym yn gohebu â hwy. (Safonau rhif 1 i 7).

Mae gweithdrefnau ar waith ynglŷn ag ateb y prif rif ffôn, ac mae ffôn ateb Cymraeg ar waith (Safonau rhif 8 i 22).

Mae gweithdrefnau ar waith ynglŷn â'r trefniadau angenrheidiol ar gyfer cynnal cyfarfodydd. Wrth drefnu'r Gwrandawiadau Cyhoeddus, rhoddwyd opsiwn i fynychwyr i ddarparu'u tystiolaeth yn eu dewis iaith (Safonau rhif 24 i 30).

Cynhaliodd y Comisiwn 5 o ddigwyddiadau cyhoeddus yn ystod y flwyddyn a rhoddwyd yr opsiwn i gyfranogwyr i wneud eu cyfraniadau yn Gymraeg. Cafodd darpariaeth briodol ei gwneud i alluogi cyfieithu, ac roedd hyn yn hygyrch i'r rheiny a oedd yn gorfforol bresennol yn y digwyddiadau yn ogystal ag i wylwyr ar-lein. (Safonau rhif 31 i 34).

Cyhoeddwyd yr holl ddogfennau a luniwyd i'r cyhoedd yn y Gymraeg a'r Saesneg, a hynny ar yr un pryd (Safonau rhif 36, 44 a 45).

Ni chynhyrchwyd unrhyw ffurflenni a oedd ar gael i'r cyhoedd yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 46 i 47).

Mae'r holl dudalennau ar wefan y Comisiwn yn gwbl weithredol ac ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg (Safonau rhif 48, 51 a 52).

Caiff y cyfryngau cymdeithasol eu defnyddio yn y Gymraeg a'r Saesneg (Safonau rhif 54 a 55).

Lluniwyd pob arwydd a hysbysiad yn y Gymraeg a'r Saesneg gan y Comisiwn yn ystod y flwyddyn. (Safonau rhif 57 i 59, 65 a 66).

Mae nifer y staff yn y Comisiwn sy'n siarad Cymraeg wedi galluogi'r Comisiwn i ddarparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg, yn ôl y gofyn (Safon rhif 61).

Cynhaliwyd ymarferiad tendro yn ystod y flwyddyn a chyhoeddwyd holl ddogfennau gwahoddiad y tendr yn Gymraeg a Saesneg, a nodwyd yn glir na fyddai cyflwyniadau yn Gymraeg yn cael eu trin yn llai ffafriol na chyflwyniad a wnaed yn Saesneg (Safonau rhif 72, 73, 75 a 76).

Ni chyflwynwyd unrhyw wasanaeth Cymraeg newydd ac nid oedd unrhyw newid i'r hunaniaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 77 i 79).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 149 a 153).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa (Safonau rhif 150 i 151).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau cyflenwi gwasanaethau (Safon rhif 152).

Ni ofynnodd Comisiynydd y Gymraeg am unrhyw wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 154).

Safonau Llundio Polisi

Cwblhaodd y Comisiwn yr Asesiad o Effaith Polisi ar yr Iaith Gymraeg ar gyfer Arolwg 2023 ym mis Ebrill 2021. (Safonau rhif 84 i 89).

Ni chafodd unrhyw ymchwil newydd ei chynnal na'i chomisiynu yn ystod y flwyddyn (Safonau rhif 91 i 93).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn y ddogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 155 a 157).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa (Safon rhif 156).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau llunio polisi (Safon rhif 158).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safon rhif 159).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau llunio polisi yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 160).

Safonau Gweithredu

Mae Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith ar waith a rhoddwyd copi ohono i bob aelod o'r staff a'r Comisiynwyr (Safon rhif 94).

Caiff dewis iaith yr holl staff newydd a phresennol ei gasglu a gweithredu yn unol â hynny (Safonau 95 i 100).

Rhoddwyd gweithdrefn ar waith i sicrhau y caiff unrhyw bolisiâu staffio newydd neu ddiwygiedig eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg (Safonau 101 i 107).

Mae gweithdrefnau ar waith ar gyfer cwynion gan aelodau staff ac ymateb iddynt, ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 108, 108A, 110 a 111).

Mae gweithdrefnau ar waith yn ymwneud â materion disgyblu ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 112, 112A, 114 a 115).

Yn sgil y pandemig, mae'r Comisiwn wedi canolbwyntio ei ymdrechion ar gyflawni Arolwg 2023. Mae dolenni a pholisïau ar y fewnrwyd ar gael yn Gymraeg. Mae mewnwyd wedi'i hailwampio yn cael ei chynllunio ar gyfer 2022-23 (Safonau 118, 120 i 123).

Cynhaliwyd asesiad o sgiliau Cymraeg yr holl staff, a chaiff ei gynnal a'i ddiweddarau ar gyfer staff newydd (Safon 123), Atodiad 1.

Mae pob aelod o staff wedi cael gwybod am gyfleoedd i gael hyfforddiant yn yr iaith Gymraeg a chânt eu hannog i fanteisio arnynt ym mhob cyfarfod tîm misol. Yn ogystal, caiff aelodau staff newydd eu hannog i fynychu hyfforddiant ymwybyddiaeth o'r Gymraeg. Rhoddwyd copi o'r Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith a dogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC i bob aelod o staff er mwyn iddynt ddeall dyletswydd y Comisiwn i weithredu'n unol â Safonau'r Gymraeg a sut y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle (Safonau 126 i 129).

Rhoddwyd geiriad a chyfarwyddiadau priodol i'r holl staff yn ymwneud â llofnodion ebost a manylion cyswllt (Safonau 130 a 131).

Ni recriwtiwyd unrhyw staff yn ystod 2021-22. (Safonau 132 to 133B, 135 i 136).

Ni osodwyd unrhyw arwyddion newydd yn ystod y flwyddyn (Safonau 137 i 139).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau gweithredu sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safonau rhif 161 a 163 a 165).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg y Comisiwn ar gael ar wefan CFfDLC ac yn y swyddfa (Safon rhif 162).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau gweithredu (Safon rhif 164).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau gweithredu yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 166).

Safonau Cadw Cofnodion

Ni chafwyd unrhyw gwynion yn ymwneud â chydymffurfiaeth y Comisiwn â'r Safonau na'r iaith Gymraeg yn ystod y flwyddyn (Safonau 141 i 143).

Crëwyd Cofnod Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ac fe'i cynhelir er mwyn sicrhau bod cofnod o gydymffurfiaeth â'r safonau ar gael (Safonau 144 i 148).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cadw cofnodion sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa (Safon rhif 167).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cadw cofnodion yn ystod y flwyddyn (Safon rhif 168).

Sgiliau Cymraeg Staff: Safon 123

Mae'r tabl hwn yn manylu ar yr aelodau staff a oedd â sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd 2021/22 (Mawrth 2022). Mae'r ffigurau wedi'u seilio ar y cofnodion a gedwir yn unol â Safon 123.

Sgiliau (Lefelau 0-5)	0	1	2	3	4	5	Cyfanswm
Gwranddo	3	3	0	0	0	3	9
Darllen	2	4	0	0	0	3	9
Siarad	4	2	0	0	0	3	9
Ysgrifennu	4	2	0	0	1	2	9

**Comisiwn Ffiniau
i Gymru**

**Boundary Commission
for Wales**

Mae'r Comisiwn yn croesawu gohebiaeth, e-byst a galwadau ffôn yn Gymraeg neu Saesneg.
Er mwyn cysylltu gyda'r Comisiwn, ysgrifennwch i:

Comisiwn Ffiniau i Gymru
Llawr Gwaelod, Ty Hastings, Llys Fitzalan
Caerdydd, CF24 0BL

Rhif Ffon: +44 (0)29 20464819
Rhif Ffon: +44 (0)29 21055521
E-bost: bcw@ffiniau.cymru